

YAŞ MEYVE VE SEBZE SEKTÖR RAPORU

DÜNYADA YAŞ MEYVE VE SEBZE ÜRETİMİ

FAO'nun verilerine göre; 2012 yılında dünyada 57,2 milyon hektar alanda, 1,1 milyar ton yaş sebze üretimi yapılmıştır. Domates yaklaşık 162 milyon tonluk üretimi ile dünyada en çok yetiştirilen yaş sebzedir. Domatesi sırasıyla karpuz (105 milyon ton), kuru soğan (83 milyon ton), lahana (70 milyon ton), hıyar ve kornişon (65 milyon ton) izlemektedir (Tablo 1).

Dünyada toplam 4,8 milyon hektar alanda domates ekimi yapılmaktadır. Domates üretiminde dünyada önde gelen ülkeler sırasıyla Çin Halk Cumhuriyeti (50 milyon ton), Hindistan (17,5 milyon ton), ABD (13,2 milyon ton), Türkiye (11,3 milyon ton) ve Mısır'dır (8,6 milyon ton). Çin dünya domates üretiminin yaklaşık üçte birini gerçekleştirmekte olup, Türkiye'nin dünya domates üretiminden aldığı pay %7 düzeyindedir.

Dünyada en çok üretilen ikinci sebze karpuz olup; 3,6 milyon hektar alanda ekimi yapılan karpuzun 2012 yılı itibarıyla üretimi 105,4 milyon tondur. Dünyada önemli karpuz üreticisi ülkeler Çin (70 milyon ton), Türkiye (4 milyon ton), İran (3,8 milyon ton), Brezilya (2 milyon ton) ve Mısır'dır (1,9 milyon ton). Çin dünya üretiminin %66'sını gerçekleştirmekte olup, Türkiye'nin dünya karpuz üretiminden aldığı pay %3,8 düzeyindedir.

Tablo 1- Dünya Yaş Sebze Üretiminde İlk 10 Ürün

Sıra	Ürün Adı	Üretim (Ton)
1	Domates	161.793.834
2	Karpuz	105.372.341
3	Kuru Soğan	82.851.732
4	Lahana	70.104.972
5	Hıyar ve Kornişon	65.134.078
6	Patlıcan	48.424.295
7	Havuç ve Şalgam	36.917.246
8	Biber	31.171.567
9	Marul ve Hindiba	24.946.142
10	Sarımsak	24.836.877
Genel Toplam		1.106.133.865

Kaynak: FAO

2012 yılı itibarıyla Çin 574 milyon tonluk üretimi ile dünyada en fazla yaş sebze üreten ülke konumundadır. Çin dünya yaş sebze üretiminden % 52 oranında pay almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla Hindistan (109 milyon ton) ve ABD (36 milyon ton) izlemektedir. Türkiye 28 milyon tonluk üretimi ile dünya sıralamasında dördüncü sırada yer almakta ve dünya yaş sebze üretiminden %2,5 oranında pay almaktadır (Tablo 2).

Tablo 2- Yaş Sebze Üreticisi Ülkeler

Sıra	Ülke Adı	Üretim (Ton)	Payı (%)
1	Çin	573.935.000	51,9
2	Hindistan	109.140.990	9,9
3	ABD	35.947.720	3,2
4	Türkiye	27.818.918	2,5
5	İran	23.485.675	2,1
6	Mısır	19.825.388	1,8
7	Rusya Federasyonu	16.084.372	1,5
8	Meksika	13.599.497	1,2
9	İspanya	12.531.000	1,1
10	İtalya	12.297.645	1,1
Genel Toplam		1.106.133.865	100,0

Kaynak: FAO

FAO'nun 2012 yılı verilerine göre; dünyada toplam 56,5 milyonhektar arazide yaş meyve üretimi yapılmıştır. Söz konusu alanda yetiştirilen toplam yaşmeyve 637 milyon ton olup, yaklaşık 102 milyon tonluk üretim miktarı ile muz, dünyada en çok yetiştirilen üründür. Muzu sırasıyla elma (76,3 milyon ton),portakal (68,2 milyon ton), üzüm (67 milyon ton) ve mango (42,1 milyon ton) izlemektedir (Tablo 3).

Dünyada en çok üretilen yaş meyve olan muz en çok Asya ülkelerinde üretilmekte; bu kıtayı sırasıyla Güney Amerika, Orta ve Kuzey Amerika, Afrika, Okyanusya ve Avrupa ülkeleri izlemektedir. 2012 yılı verilerine göre dünyada muz üretimi yaklaşık 102 milyon tondur. Hindistan muz üretiminde ilk sırada yer almakta; 24,8 milyon tonluk üretimiyle dünya üretiminin yaklaşık %24,4'ünü gerçekleştirmektedir. Bu ülkeyi 10,5 milyon tonluk üretim ve % 10,3'lük pay ile Çin izlemektedir. Üçüncü sırada Filipinler yer almakta, 9,2 milyon tonluk üretimiyle dünya üretimden %9 pay almaktadır. Ekvador ise dördüncü sırada gelmekte olup, 7 milyon tonluk üretimiyle toplam üretimden %6,9'luk pay almaktadır.

2012 yılı verilerine göre; dünyada yaklaşık 4,8 milyon hektar alanda 76,3 milyon ton elma üretimi gerçekleştirilmiştir. Çin, 37 milyon tonluk üretimiyle dünya üretiminden % 48,4 pay almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla ABD (4,1 milyon ton, %5,4 pay), Türkiye (2,9 milyon ton, %3,8 pay), Polonya (2,9 milyon ton, %3,8 pay) ve Hindistan (2,2 milyon ton, %2,9 pay) izlemektedir. Dünyada 6.500 dolayında elma çeşidi üretilmekte olup; en verimli çeşitler Starking, Golden, Starkrimson, Granny Smith ve Amasya olarak sayılabilir.

Tablo 3- Dünya Yaş Meyve Üretiminde İlk 10 Ürün

Sıra	Ürün Adı	Üretim (Ton)	Payı (%)
1	Muz	101.992.743	16,0
2	Elma	76.378.738	12,0
3	Portakal	68.223.759	10,7
4	Üzüm	67.067.129	10,5
5	Mango	42.139.837	6,6
6	Plantain	37.162.205	5,8
7	Mandarin	27.060.756	4,3
8	Armut	23.580.845	3,7
9	Ananas	23.333.886	3,7
10	Şeftali	21.083.151	3,3
Genel Toplam		636.544.883	100,0

Kaynak: FAO

2012 yılı verilerine göre; yaş meyve üretiminde Çin, yaklaşık % 21,6'lık pay ve 137milyon tonluk üretim ile ilk sırada yer alırken bu ülkeyi sırasıyla Hindistan (71 milyon ton,%11,1 pay), Brezilya (38,3 milyon ton, %6 pay), ABD (26,5 milyon ton, %4,1 pay) ve Endonezya (17,7 milyon ton, %2,8 pay) izlemektedir. Türkiye yaklaşık 15 milyon tonluk yaş meyve üretimi ile dünya sıralamasında sekizinci sırada yer almakta ve dünya üretiminden %2,4 pay almaktadır (Tablo 4).

Tablo 4- Yaş Meyve Üreticisi Ülkeler

Sıra	Ülke Adı	Üretim (Ton)	Payı (%)
1	Çin	137.066.750	21,5
2	Hindistan	71.072.580	11,2
3	Brezilya	38.368.678	6,0
4	ABD	26.548.859	4,2
5	Endonezya	17.744.411	2,8
6	Filipinler	16.370.976	2,6
7	Meksika	15.917.806	2,5
8	Türkiye	14.974.561	2,4
9	İspanya	13.996.447	2,2
10	İtalya	13.889.219	2,2
Genel Toplam		636.544.883	100,0

Kaynak: FAO

DÜNYA YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİ

Dünyada toplam yaş meyve ihracatı 2012 yılı itibarıyla 61,8 milyar dolar düzeyindedir. Önde gelen ihracatçı ülkeler İspanya (7,4 milyar \$), ABD (6,2 milyar \$), Şili (4 milyar \$), Hollanda (3,8 milyar \$) ve İtalya'dır (3,3 milyar \$). Türkiye 1,7 milyar dolarlık ihracat hacmiyle 2012 yılı itibarıyla dünya yaş meyve ihracatından % 2,7'lik pay almakta ve 12'inci sırada yer almaktadır.

Tablo 5- Ülkelere Göre Dünya Yaş Meyve İhracatı (Bin \$)

Sıra	Ülkeler	2012	Pay (%)
1	İspanya	7.373.136	11,9
2	ABD	6.192.875	10,0
3	Şili	4.012.651	6,5
4	Hollanda	3.779.603	6,1
5	İtalya	3.345.205	5,4
6	Çin	2.849.940	4,6
7	Belçika	2.599.436	4,2
8	Meksika	2.528.752	4,1
9	Ekvador	2.158.200	3,5
10	Güney Afrika	2.051.539	3,3
11	Türkiye	1.655.452	2,7
Dünya Toplamı		61.819.319	100,0

Kaynak: International Trade Center

2012 yılı itibarıyla dünyada ihracatı en çok yapılan yaş meyve muz olmuş, söz konusu ürünün ihracatı yaklaşık olarak 8,7 milyar dolar dolayında gerçekleşmiş; muzun yaş meyve ihracatındaki payı %14,3 olmuştur (Tablo 6).

Muz ihracatında Ekvador 2,1 milyar dolarlık ihracat ve %22,8 pay ile dünya lideri konumunda olup; bu ülkeyi 1,3 milyar dolar ve %14,1'lik pay ile Belçika, 822 milyon dolar ve %9 pay ile Kolombiya, 707 milyon dolar ve %7,7 pay ile Kosta Rika ve 648 milyon dolar ve %7,1'lik payla Filipinler izlemektedir.

Tablo 6- Ürünlere Göre Dünya Yaş Meyve İhracatı (Bin \$)

Sıra	Ürün	2012	Pay (%)
1	Muz	8.869.094	14,3
2	Üzüm	7.124.245	11,5
3	Elma	7.109.881	1,5
4	Portakal	4.636.122	7,5
5	Mandarin	4.218.600	6,8
6	Armut	2.530.333	4,1
7	Çilek	2.328.919	3,8
8	Şeftali	2.190.027	3,5
9	Diğer Meyveler	2.084.073	3,4
10	Kivi	2.073.914	3,4
Dünya Toplamı		61.819.319	100,0

Kaynak: International Trade Center

Dünya yaş meyve ihracatında ikinci sırada 7,1 milyar dolarlık ihracat hacmiyle üzüm gelmektedir. Şili 1,4 milyar dolarlık üzüm ihracatı ile dünya lideri konumunda olup, dünya üzüm ihracatından %20,8 pay almaktadır. Bu ülkeyi ABD (974 milyon dolar, %13,7 pay), ve İtalya (769 milyon dolar, %10,8 pay) izlemektedir.

Elma 7,1 milyar dolarlık ihracat ve %11,5'lik pay ile dünya yaş meyve ihracatında üçüncü sırada yer almaktadır. ABD 1,1 milyar dolarlık ihracatı ile dünya elma ihracatında birinci sırada olup, ihracattan aldığı pay %15,2 düzeyindedir. ABD'yi sırasıyla Çin (960 milyon dolar, %13,5 pay), İtalya (937 milyon dolar, %13,2), Şili (719 milyon dolar ve %10,1 pay) ve Fransa (691 milyon dolar, %9,7 pay) izlemektedir.

2012 yılında dünya yaş sebze ihracatı 31,7 milyar dolar olmuştur. Hollanda 5,2 milyar dolarlık ihracatı ile dünya ihracatından % 17,1'lik pay almakta, bu ülkeyi İspanya (4,2 milyar dolar), Meksika (3,9 milyar dolar), Çin (2,9 milyar dolar) ve ABD (2,1 milyar dolar) izlemektedir. Ülkemiz 611 milyon dolarlık ihracatıyla dünya meyve ihracatından % 1,9'luk pay almakta ve 12'nci sırada yer almaktadır (Tablo 7).

Tablo 7- Dünya Yaş Sebze İhracatında Önde gelen Ülkeler (Bin \$)

Sıra	Ülkeler	2012	Pay (%)
1	Hollanda	5.427.100	17,1
2	İspanya	4.236.778	13,3
3	Meksika	3.862.505	12,2
4	Çin	2.857.404	9,0
5	ABD	2.091.087	6,6
6	Fransa	1.403.155	4,4
7	Kanada	1.079.830	3,4
8	Belçika	894.743	2,8
9	İtalya	846.869	2,7
10	Fas	627.400	2,0
12	Türkiye	611.169	1,9
Dünya Toplamı		31.740.025	100,0

Kaynak: International Trade Center

2012 yılı itibarıyla dünyada ihracatı en fazla yapılan yaş sebze domates olmuş, bu ürünün ihracatı 7,9 milyar dolar dolayında gerçekleşmiş ve dünya yaş sebze ihracatındaki payı %24,8 olmuştur (Tablo 8).

Domates ihracatında Hollanda 1,8 milyar dolarlık ihracat ve %23 pay ile dünya lideri konumunda olup bu ülkeyi 1,7 milyar dolar ve %21,4'lük pay ile Meksika, 1,2 milyar dolar ve %15,1 pay ile İspanya, 402 milyon dolar ve %5,1 pay ile Fas izlemektedir. Ülkemiz önde gelen ihracatçılardan biri olup, 2012 yılı itibarıyla 401 milyon dolarlık domates ihracatı gerçekleştirerek dünyada 5'inci sırada yer almıştır.

Dünya yaş sebze ihracatında ikinci sırada 4,3 milyar dolarlık ihracat miktarıyla biber gelmektedir. Hollanda 1,1 milyar dolarlık biber ihracatı ile dünya lideri konumunda olup, dünya biber ihracatından %26,9 pay almaktadır. Hollanda'yı İspanya (802 milyon dolar, %18,8 pay) ve Meksika (785 milyon dolar, %18,5 pay) izlemektedir. Türkiye 2012 yılında gerçekleştirdiği 75 milyon dolarlık biber ihracatıyla 9'uncu sırada yer almıştır.

Soğan 2,6 milyar dolarlık ihracat ve %8,2'lik pay ile dünya yaş sebze ihracatında üçüncü sırada yer almaktadır. Hollanda 490 milyon dolarlık ihracatı ile dünya soğan ihracatında birinci sırada olup, ihracattan aldığı pay %18,8 düzeyindedir. Bu ülkeyi sırasıyla Meksika (326 milyon dolar, %12,5 pay), Hindistan (295 milyon dolar, %11,3 pay), Çin (293 milyon dolar ve %11,3 pay) ve ABD (222 milyon dolar, %8,5 pay) izlemektedir.

Tablo 8- Ürünlere Göre Dünya Yaş Sebze İhracatı (Bin \$)

Sıra	Ürün	2012	Pay (%)
1	Domates	7.871.342	24,8
2	Biber	4.272.266	13,5
3	Soğan ve Şalot	2.600.018	8,2
4	Patates	2.561.012	8,1
5	Hıyar ve Kornişon	2.108.827	6,6
6	Sarımsak	1.967.354	6,2
7	Havuç ve Şalgam	1.117.782	3,5
8	Karnabahar ve Brokoli	1.069.416	3,4
9	Kuşkonmaz	1.046.155	3,3
10	Mantar	1.025.009	3,2
Dünya Toplamı		31.740.025	100,0

Kaynak: International Trade Center

TÜRKİYE'DE YAŞ MEYVE VE SEBZE ÜRETİMİ

TÜİK verilerine göre 2014 yılında ülkemizin toplam meyve ve sebze üretimi 46,7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bunun 17,1 milyon tonu meyve üretiminden, 28,6 milyon tonu ise sebze üretiminden kaynaklanmıştır (Tablo 9). 2013 yılı itibarıyla Türkiye'nin sebze üretim kompozisyonuna bakıldığında domates, hıyar, biber, patlıcan ve karpuz gibi ürünlerin de dahil olduğu meyvesi için yetiştirilen sebze grubunun toplam sebze üretiminden %83'lük pay aldığı görülmektedir. Nitekim 11,8 milyon tonluk üretim hacmiyle domates ülkemizde en çok yetiştirilen sebze olup, toplam sebze üretiminden %42 pay almaktadır. Bu ürünü 3,9 milyon tonluk üretimle karpuz ve 2,2 milyon ton ile biber (salçalık, dolmalık ve yeşil) izlemektedir. Yumru ve kök sebze grubundan olan kuru soğan 1,9 milyon tonluk üretimiyle dördüncü sırada yer almaktadır.

2013 yılında en çok üretilen meyve önceki yıllarda olduğu gibi üzüm olmuş, söz konusu ürün 4 milyon tonluk üretim hacmiyle toplam üretimden %22 pay almıştır. İkinci sırada 3,7 milyon tonluk üretim ve %20'lik payla turunçgil grubu gelmektedir. Elma ise 3,1 milyon ton ile en çok üretilen üçüncü meyve konumundadır.

Tablo 9- Yıllara göre Meyve ve Sebze Üretimi (Bin ton)

Yıllar	Meyve üretimi	Sebze üretimi	Toplam
1970	7.414	8.439	15.853
1975	7.476	9.562	17.038
1980	9.545	11.990	21.535
1985	9.012	15.258	24.270
1990	10.747	16.457	27.204
1995	10.824	18.944	29.768
2000	13.421	22.358	35.779
2005	14.715	24.320	39.035
2010	16.386	25.997	42.383
2011	17.195	27.547	44.742
2012	18.013	27.820	45.833
2013	18.239	28.448	46.687
2014	17.104	28.570	45.674

Kaynak: TÜİK

TÜRKİYE YAŞ MEYVE VE SEBZE İHRACATI

Türkiye dünyada 4. büyük yaş meyve sebze üreticisidir.

Türkiye'nin seçilmiş ürünlerdeki payı:

- Biber (%7,4),
- Domates (6,6),
- Üzüm (%5,4),
- Karpuz (%4,5),
- Hıyar (%4,4),
- Limon (%4,3),
- Elma (%3,7),

Türkiye incir, kayısı, kiraz ve ayvada en büyük üreticilerden birisi olup; domates, biber ve hıyarda üçüncü en büyük üreticidir.

Türkiye'nin 1996 yılında 490 milyon dolar dolayında olan yaş meyve ve sebze ihracatı, 2000 yılında 434 milyon dolar düzeyine gerilemiştir. 2005 yılında 1,1 milyar dolar olarak gerçekleşen ihracat 2013 yılında 2,3 milyar dolara yükselmiştir (Tablo 10).

Tablo 10- Türkiye'nin Ürünlere Göre Yaş Meyve ve Sebze İhracatı

Sıra	Ürünler	Ton	Bin \$	Payı (%)
1	Domates	483.279	391.378	17,0
2	Mandarin	532.062	356.533	15,4
3	Limon	410.328	299.764	13,0
4	Üzüm	203.389	187.710	8,1
5	Portakal	281.474	184.353	8,0
6	Kiraz	53.467	154.717	6,7
7	Nar	136.088	112.167	4,9
8	Greyfurt	137.231	92.210	4,0
9	Biber	68.134	82.250	3,6
10	Hıyar ve Kornişon	78.035	63.980	2,8
Genel Toplam		3.316.782	2.307.659	100,0

Kaynak: TÜİK

En çok yaş meyve-sebze ürünü 391 milyon dolarla domatestir. Bu ürünü sırasıyla mandarin (357 milyon dolar), limon (300 milyon dolar), üzüm (188 milyon dolar) ve portakal (185 milyon dolar) izlemektedir. 2013 yılı itibarıyla limon, portakal, mandarin ve greyfurttan oluşan turunçgil grubunun toplam üretiminin (3,7 milyon ton) yaklaşık %37'si ihracata konu olmuştur (Tablo 10).

2013 yılında yılda Rusya Federasyonu sektör ihracatındaki liderliğini korumuş, 878 milyon dolarla yaş meyve-sebze ihracatımızdan % 38'lik bir pay almıştır. İkinci sıradaki ülke Irak'ın 255 milyon dolarlık ihracatla aldığı pay %11 olmuştur. Üçüncü sırada yer alan Ukrayna ise 232 milyon dolarlık ihracatla %10 düzeyinde pay almıştır (Tablo 11)

Tablo 11- Türkiye'nin Ülkelere Göre Yaş Meyve ve Sebze İhracatı

Sıra	Ülkeler	Ton	Bin \$	Payı (%)
1	Rusya	1.082.599	877.709	38,0
2	Irak	632.871	255.113	11,1
3	Ukrayna	333.363	232.339	10,1
4	Almanya	119.502	198.269	8,6
5	Bulgaristan	146.495	96.247	4,2
6	S. Arabistan	103.573	64.467	2,8
7	Romanya	82.805	60.480	2,6
8	Hollanda	35.400	42.837	1,9
9	İngiltere	30.954	37.433	1,6
10	Moldova	49.112	32.296	1,4
Genel Toplam		3.316.782	2.307.659	100,0

Kaynak: TÜİK

SONUÇ - ÖNERİLER

- Meyve alanları hedef pazarların tüketici eğilimlerine göre belirlenen güncel çeşitlerle yapılandırılmalıdır.
- Coğrafi işaretleme, markalaşma ve tanıtım faaliyetlerine önem verilmelidir.

- Meyvecilik gelecek yıllarda şiddetini artırması beklenen kuraklık sorunu dikkate alınarak planlanmalıdır.
- Yaşlanmış ve verimden düşmüş bahçeler (Fındık ve çay gibi) çağdaş meyvecilik ilkelerine uygun olarak yenilenmelidir.
- Meyve bahçeleri bodur ya da yarı bodur anaçlar üzerinde sık dikim sistemleri esas alınarak kurulmalıdır.
- Standardizasyona ve ambalajlamaya önem verilmeli; soğuk depolar yaygınlaştırılmalı ve kapasiteleri artırılmalıdır.
- Fındık, kayısı, antepfıstığı, incir gibi türlerdeafلاتoksin riskine karşı kurutma makinelerinden yararlanılmalıdır.
- Çoğu küçük ölçekli işletmelere sahip olan meyve üreticilerinin örgütlenmesi desteklenmelidir.
- Kalıntı analiz laboratuvarlarının sayılarının artırılmalıdır.
- Rekabet şansının yükseltilebilmesi için destek ve kredi miktarları artırılmalıdır.
- Sebze yetiştiriciliğinde pazar olanaklarının artırılmalı, küçük çiftçiler desteklenmeli, üreticileri kooperatifleşmeye yönlendirilmelidir.
- Sebzeceilikte en önemli sorun pazarlama sorununun çözülmemiş olmasıdır. Üretimin ancak %4'ü satılabilmekte; üretilen sebzenin %25-30'luk kısmı pazarlama öncesi ve sonrasında kayba uğramaktadır.
- Dış pazarlarda yerel ürünleri daha fazla tercih edilmektedir. Bu avantaj iyi değerlendirilmelidir. Ülkemizin yerel çeşitlerinin ıslah yoluyla kaliteleri artırılmalıdır. Böylelikle gen kaynaklarımız da değerlendirilmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

Çalı, S. (2014) İklim Değişikliğinin Yaş Meyve Sebze İhracatına Etkileri, Uludağ Yaş Meyve Sebze İhracatçılar Birliği, Bursa.

Dumanoğlu, H. ve ark. (2015) Meyve Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar, Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, s. 550-578.

Ekonomi Bakanlığı (2014) Yaş Meyve Sebze Sektör Raporu.

TÜİK (2015) Bitkisel Üretim İstatistikleri Veritabanı.

TÜİK (2015) Dış Ticaret İstatistikleri Veritabanı.

Yanmaz, R. ve ark. (2015) Sebze Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar, Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, s. 579-605.